

«caro de carne mea: haec vocabitur virago, quia de viro sumpta est»? Similiter et falsus fuerit Ecclesiastici auctor opus est, qui primorum parentum creationem commemorans cap. xvii. ait: «Deus creauit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum: creauit ex ipso adiutorium simile sibi». Falsus item Paulus, qui vt probat, oportere mulierem viro subesse, in 1. ad Corinth. scribit: «non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro». Neque enim haec, et his similia quamplurima componi cum ea sententia possunt, quae mulierem vna cum viro a Deo eadem prorsus ratione formatam dicit. Quid ergo? Recedendum a proprio et literaliter Scripturarum sensu erit, vt ad metaphoras veniamus, easdemque apertius? Aberrare hoc esset, et a vera Patrum semita deuiare: quorum perpetua, constansque traditio est pro Mosaicae huius narrationis veritate adserenda. Ergo quae de productione primae mulieris in Genesi scripta sunt, historice et literaliter, non translate accipienda sunt, nisi in errorem prolabi velimus. Sed de his abunde infra.

CAPVT IV.

Errorum his veritatibus contradicentium notitia exhibetur: fundamenta eneruantur.

In primi hominis, ceterorumque proinde, anima peruersae nimis, immaniter etiam, erratum esse, Augustinus testatur (1), vbi quaedam enumerat aperte peruersa, et fidei catholicae aduersa, quorum primum illud est, Deum non de nihilo, sed de se ipso animam fecisse. Ethnicorum ferme omnium hinc error olim fuit, quorum alii animam diuinam aerae particulam, vt Horatius, alii aetherium sensum, vt Virgilius, alii tandem a coelesti arce dimissum sensum, vt Iuuenalis, vocauerunt. Et hunc errorem ex duabus antiquorum positionibus originem ducere, his verbis S. Thomas declarat (2): «primi qui naturas rerum considerare coeperunt, imaginationem transcendere non valentes, nihil praeter corpora esse posuerunt, et ideo Deum dicebant corpus quoddam esse, quod aliorum corporum iudicabant esse principium: et quia animam ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, per consequens

(1) Lib. iii. de Origin. animae, cap. 14.

(2) Prima Parte, quaest. xc. artic. 1.

«sequeretur, quod anima esset de substantia Dei, iuxta quam positionem Manichaei Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, partem quandam lucis illius animam esse posuerunt corpori adligatam». Atque hunc teterrimum errorem a Priscillianistis IV. Ecclesiae saeculo apertum, et in Hispaniis longe lateque grassantem Synodi plures anathematizarunt. Has inter Toletana I. de regulis fidei disserens cap. xxi. his verbis: «credimus et animam hominis non diuinam esse substantiae . . . sed creaturam dicimus, Dei voluntate creatam . . . si quis dixerit, vel crediderit animam humanam Dei portionem, vel Dei esse substantiam, anathema sit». Item Braccarensis I. Can. v. definiens: «si quis animas humanas, vel Angelos ex Dei credit substantia extritisse, sicut Manichaeus, et Priscillianus dixerunt, anathema sit».

Aterum erroris fontem indicat laudato loco S. Thomas, scribens (3): «secundo vero processum fuit ad hoc, quod aliqui quidpiam incorporeum esse apprehenderunt, non tamen a corpore separatum, sed corporis formam: vnde et Varro dixit, quod Deus est anima, mundum intuitu, vel motu et ratione gubernans, vt Augustinus narrat lib. vii. de Ciuit. Dei, cap. 6. Sic igitur illius totalis animae partem aliqui posuerunt animam hominis, sicut homo est pars totius mundi, non valentes intellectu pertingere ad distinguendos diuersos spiritualium substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum». Fuit et Stoicis hic error communis, quibus mundus totus non solum sapiens, sed et Deus erat, vt apud Ciceronem Cotta Academicus refellit (4). Fuit quoque Spinoesae, implissimo certe homini, familiaris, si iis qui illius opera sedulo legerunt, fides danda. Est denique et hac tempestate, eorum qui purae rationis cultores sese produnt, quos Deistas vocamus, quum gentile illis sit, suae Religionis fundamenti loco ponere, Deum non mundum ipsum, sed eius animam esse, materialem illum quidem (quum nullus sit spiritus) subtiliorem tamen, deliciosemque materiae portionem: atque omnes hominum, ac bestiarum animas, animae mundi particulas esse, quae dissoluto, quum moriuntur, corpore, iterum cum suo toto miscentur, ac confunduntur, vasorum instar esse, quae aquae plena in mari natarent, quorum, si frangantur, aqua cum mari misceretur, non aliam esse singularum animarum sortem,

Tom. II.

V

»quan-

(3) Vbi supra. (4) Lib. iii. de Natur. Deorum, num. 9.

»quando organa, quibus constrictae sunt, morte soluuntur; tunc enim corporis cum terra, seu crassiori mundi parte, animae vero cum subtiliori, seu cum mundi anima, quae Deus est, fit coniunctio. Ita delirant hodierni Religionis naturalis adseclae, quorum omnium sensum vnus Bayle multis exprimit (5).

De origine autem animae dubitatum olim quoque apud antiquos, ac turpiter erratum fuit. Origenes ille est, qui per vniuersam Christi Ecclesiam errorem illum disseminauit, non primi hominis solum, sed et omnium hominum animas diu ante corpora simul cum Angelis fuisse creatas: illud existimans, spirituales omnes substantias conditione naturae aequales esse, et solo merito distare, adeo vt eorum quaedam, hominum nimirum, vel coelestium corporum animae corporibus fuerint adligatae, aliae vero secundum diuersos ordines in sui puritate permanserint.

Non ita tamen de aliorum dubiis, et opinionibus audemus pronuntiare. De quaestione enim difficillima, an nempe ex nihilo anima crearetur, impune, quin et laudabiliter a Patribus olim dubitatum iure optimo est. Quae enim ex Scripturis argumenta petuntur pro animae creatione ex nihilo haud videntur rem definire. Hinc Belarminus ait (6): »vt S. Augustinus disputat in Epist. xxviii. ad Hieronymum, nullus fortasse Scripturae locus inuenietur, in quo perspicue doceatur, animum non fieri, sed creari. Quare nihil mirandum, Augustinum dubium haesisse in dogmate perdifficili, quod nullo certo argumentorum genere resolui potest. At haeserunt quoque dubii, praeter Augustinum, Eucherius Lugdunensis Episcopus, (7) Africani Patres (8), Fulgentius (9), Gregorius Magnus (10), aliique. Qui omnes, quaestionem dubiam esse, insolubilem, multum discussam, sed absque certa definitione relictam, scribunt.

Sed Augustinus, ais, in ea etiam opinione fuit, vt primi hominis animam ante corpus cum Angelis creatam fuisse sentiret, quod in Origene damnatum vidimus. Minime. Nam ipse Augustinus in ea non constanter, sed haesitanter fuisse opinione aperte nimis declarat, scribens (11): »credatur, si nulla Scripturarum auctoritas, seu ve-

(5) P. 2631.

(6) Lib. iv. de Amis. Grat. cap. 12.

(7) Lib. i. super Genes. cap. 3.

(8) In Epist. Synod. cap. 10.

(9) Lib. iiii. de Verit. Praed. et Gra-

tiae, cap. 20.

(10) Epist. ad Secundinum.

(11) Lib. vii. supra Genes. ad litter.

cap. 9.

»ritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidem humani ratio caussalis in elementis mundi esset, anima vero iam ipsa crearetur. Vnde S. Thomas pro eximia qua Augustinum perpetuo prosequitur reuerentia, hanc eius opinionem benigne interpretatur, et nonnullam nititur ei veritatis speciem conciliare (12).

Et his de primi hominis anima erratis, ea modo quae de illius corpore, deque mulieris formatione dicta sunt errando, adiungere placet. Fuere Hebraei nonnulli, qui stultissime commenti sunt, tale a Deo Adami corpus formatum, quale est infantis recenter e vulua effusi: alii contra adeo immanis, proceraeque staturae, vt nec Poëtarum Titanes, qui Diis bellum intulisse feruntur, eo fuerint maiores: quam sententiam Ioannes Lucidus amplexus est (13). Tandem alii biforme, et vtrumque sexum referens; quod commentum mirandum certe est, ab Augustino Stheudo Eugubino, Viro ceteroquin doctissimo, et peracuto, adoptari potuisse. Verum sic res habet. Mouit autem eum quod a Mose scriptum est de hominis creatione, scilicet: »ad imaginem Dei creauit illum, masculum et foeminam creauit eos. Quam vero leuiter, inferius constabit.

Narrationem quoque, qua Euae formatio a Mose traditur, Philosophi, ac Poëtae Ethnici inquinantur, ac corruperunt. Plato librorum Mosis expilator, fabellam cudit, cuius, a Rabbiniis postmodum, deinde ab Eugubino adoptatae, modo meminebamus. Hesiodum etiam Cyrillum Alexandrinus, aliique reprehendunt grauius, quod praepostere in libris Mosis confuderit, turpiterque vitauerit quae de mulieris formatione traduntur, vel inscitia deceptus, vel incredibili illa, quam sibi Poëtae adrogare solent, fingendi licentia: commentus enim est, iratum mortalibus Iouem, vt eos pestilenti, blando tamen malo mulceteret, formandae mulieris Vulcano fallacibus pigmentis liniendae Palladi, prauis moribus, fallacibusque artibus imbuendae partes Mercurio demandasse; quo factum est, vt e foemina, quam Pandoram dici voluit ita efformata, ac instituta, omne malorum genus in orbem terrarum eruperit.

Sed hos mittamus: atque Caietani de hac ipsa narratione sententiam declaremus; dolenter quidem potius quam contumeliose, tamquam Viri ceteroquin doctissimi, optimeque de Ecclesia meriti: is ergo

(12) I. p. q. lxxi. art. 4.

(13) Lib. i. de Emend. temp. cap. 4.

go fuit Caietanus, qui non dubitauit solum, sed et constanter adseruit, quae de mulieris formatione Moses tradit, non verae historiae, sed parabolae loco esse habenda: neque veritus ille est a communi Patrum, Interpretum, ac Theologorum sententia recedere; quare a nonnullis, qui haeresum historiam contexerunt, inter haereticos relatus est, non inique tamen solum, sed etiam inscite; quum peruium, exploratumque sit, subiecisse illum quaecumque scripserat Romanae Ecclesiae iudicio, et correctioni. Quid ergo? Num huic Caietani errori parcemus? Immo quam sibi ille adtribuit communem veterum sensum interpretandi immodicam licentiam, eisdem, quibus Cl. Melchior Canus, sodalis ac concolor homo fecit, et verbis, et argumentis insectari, ac comprimere pergitur (14): »ego Virum hunc, ait Canus, vt saepe alias testatus sum, semper feci maximi; plurimum enim Ecclesiam Christi suis operibus iuuit. Longum autem est, hominis commendare siue eruditionem, siue ingenium: molestum etiam vniuersa ipsius opera commemorare. Illud breuiter dici potest, Caietanum summis Ecclesiae aedificatoribus parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam, quasi cuiusdam leprae admixtione foedasset, et vel curiositatis libidine adfectus, vel certe ingenii dexteritate confusus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, felicissime quidem fere, sed in quibusdam paucis locis, acutius sane multo, quam felicius: nam et vetustae traditionis parum tenax, et in sanctorum lectione parum quoque versatus; libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa, sed maiorum traditione, vera scilicet Verbi Dei clauae aperuerunt. Ita quum plurima scripsisset egregie, vertit ad extremum omnia, et nouis quibusdam Scripturae expositionibus, aliorum, quae vel grauissime dixerat, aut eleuauit, aut imminuit certe auctoritatem. Inuitus quidem facio, vt doctissimum virum nomine etiam expresso reprehendam; sed cum nominis, ac gloriae celebritas hoc loco a Lutheranis obiceretur, norandam temeritatem putauit. Haec ex Cano transcripsimus vt Caietanum redargueremus, blande quidem, non acriter, quemadmodum Carbarinus, et ipsius sodalitis homo inuchitur, nec sine causa: porissimum quum erroris huius vel maxime necessaria refutatio sit hac aetate nostra; nam et inde ansam increduli solent arripere ad vniuersae historiae sacrae veritatem repudiandam, contemnendamque.

Quan-

(15) Lib. vii. de Locis Theolog. cap. 3. concl. 5.

Quando autem haec omnia errata, simul et eorum praecipuos auctores, ac sectatores meminimus, fundamenta, si quae tamen eiusmodi sint, breuissime licet, et proferre, et enervare tentabimus. Haec ergo obiciunt, qui primae veritati contradicunt. I: mentem humanam adolescere et minui videmus ex eo, quod cognitionem iuuenes adquirant, quae pueri carent, et mentis acies, quae in illis viget, in his hebescit, atque in omnibus item obtunditur: at quod adolescit, et minuitur corporale est et extensum, nullo repugnante: humana igitur mens non spiritualis, et incorporea, sed corporea, et extensione praedita est.

II: esto in humanae mentis idea nulla corporea percipiatur extensio; minime inde colligere possumus, eam a materia extensa diuersam esse: enim, licet in diuinae iustitiae idea misericordiae Dei non concipiatur, esse tamen vnam eandemque rem, negari nequit.

III: Deus hominis animam creauit, vitae spiraculum in Adami faciem spirando, quemadmodum in Genesi narratur: spiritus ergo hominis halitus, ac afflatus Dei est: proindeque ex substantia Dei productus. Neque enim ex hoc consequitur, Dei substantiam dirumpi, ac discerpi, vt quibusdam visum est: quae siquidem ratione integer lucernae ignis manet, tametsi de illa accendatur altera; eadem, seu aptius, consimili, absque suae substantiae diminutione animam rationalem de se ipso Deus creauit. Neque dum a nobis vter inflatur, aliqua portio naturae nostrae in illum infunditur: etiam Elisaeus Propheta puerum mortuum flando ad vitam restituit, quin ipsius substantiae portio aliqua abscissa, et discerpta fuerit.

IV: ex Dei ipsius substantia nos esse propagatos, illud satis inuit, quod Act. xvii. *Genus*, hoc est, Dei progenies nominemur.

Aduersus secundam haec praecipue obiciunt. I: Scripturae auctoritatem, quae firmare videtur, pro conditione praecedentium meritum animabus deputari corpora, aut munda, aut inquinata: dicitur enim Sap. viii.: »puer autem eram ingeniosus, et sortitus sum animam bonam: et cum essem magis bonus, veni ad corpus incoquinatum«. Animae ergo, et ante corpora, et extra corpora creatae a Deo fuerunt.

II: quam Origenes docuit sententiam Augustinus etiam tradit, qua suam de simultanea rerum creatione doctrinam tutetur. Nam scri-

bit

bit (15): »credatur ergo, si nulla scripturarum auctoritas, seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur, sicut primitus conditus est dies, et creata lareret in operibus Dei, donec eam suo tempore sufflando, id est, inspirando, formato ex limo corpori insereret«. Iniuste igitur vclur error illa traducitur.

III: communis hominum sensus hanc ipsam opinionem firmat. Etenim, eam habuisse Ethnicos liquet apertissime ex Panegyrico Theodosio Imperatori dicto, vbi legitur, quod »diuinus animus venturus in corpus, dignum prius metatur hospitium.« Iudaeos in eadem fuisse, eorum interrogatio apud Ioannem cap. ix. facta suadet, nempe: »quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt coecus nasceretur?« Quin et ex Ecclesiae Patribus extat Hieronymus, qui sententiam hanc de animarum praesistentia refert, nec tamen redarguit (16). Vera ergo illa sit oportet, quoniam omnes plane gentes quodammodo ei adsentiantur.

IV: ratio tandem Origenianae sententiae fauet. Rationalis enim anima immortalis remanet, dum moritur corpus: non ergo creatur dum corpus producit, sed praesistebat corpori.

Quod vero anima semine propagetur, et ex traduce fiat multa probare videntur. Praecipua sunt ista: I: creatio haec tria exigit, quod sit productio rei ex nihilo, quod sit ab agente supernaturali, et quod ad verum esse reale terminet: at anima non fit ex nihilo, vt ipsius a corporis temperie dependentia commonstrat: ergo illa non creatur, sed semine corporeo traducitur. Ad haec: anima talis est forma corporis, quae mediis subiectae materiae dispositionibus ab agente naturali inducitur: quod autem creatur non ita produci patitur. Praeterea: quidquid de materiae potentia educitur per semen propagatur: eiusmodi animam esse illud suadet, quod corporis forma sit, et cum illo vnum constituat.

II: Augustini doctrina est (17), paruulos originali peccato non obstringi, si animae singulatim a Deo singulis nascentibus inserantur. Id quod hac ratione confirmatur: qui adfirmant, animam creati, et tamen contrahere originale peccatum ex infecto corpore cui inest, eam coinquinari docent. Sed aliud est verba profundere, aliud sapere.

(15) Lib. vii. de Genes. ad litter. cap. 24.

(16) Comment. in Epist. ad Ephes. (17) Lib. de Orig. animae.

re. Demonstrant, inquit, quomodo anima trahat ex semine Adae peccatum, si anima nullam ex semine Adae ducit originem. Quum enim originalis peccati subiectum anima sit, si ex Adami semine illa non propagatur, neque peccatum poterit propagatione diffundi.

Accedit: quod si animus a Deo corpori insertus est, non ex propagine ac semine; recte Pelagiani Catholicis obieiebant, quod Deum faciant iniustum. Summa namque iniustitia censetur ea, quae spiritum omnino, et incontaminatum, nihilque commune cum carne habentem, huic adligat, peccati maculis, poenisque subiciendum.

III: gigni, ac propagari rationalem animam per hominis semen posse, quamuis semine perfectior sit, ex eo patet, quod etiam brutorum animae, perfectione eorundem semen excedentes, per illud propagatur: nam canis sem en animam canis producit.

IV: homo animam vegetatiuam, et sensitiuam generat: quidni ergo et rationalem, quum vna, eademque sit?

V: quod anima fiat ex propagine, et per traducem, sacrae litterae innuere videntur. Etenim Genes. ii. dicitur mulier sumpta a viro, neque in eius formatione legitur, Deum inspirasse in faciem eius spiraculum vitae: anima igitur mulieris primae ex primi hominis anima facta est, neque Deus aliam, quam primi hominis animam ex nihilo produxit. Similiter in cap. xii. legimus, quod profecturus Abraham de Haran tulit Sarai vxorem suam, et animas quas fecerat in Haran. Et cap. xlv. habetur: »cunctae animae, quae ingressae sunt cum Iacob in Aegyptum, et egressae sunt de femore illius«, etc. A generantibus igitur fiunt animae, atque ex ipsorum femore egrediuntur. Demum: Apostolus ad Hebraeos scribens cap. vii. demonstrat, Christi Sacerdotium nobilius esse Leuitico, quoniam illud praefiguratum est in Melchisedech, cui decimas omnium diuisit Abraham; ideoque, »et per Abraham Leui decimatus est: adhuc enim in lumbis Patris erat, quando obuiauit ei Melchisedech«. At Leui non erat in lumbis Abraham secundum carnem: hominum ergo vniuersorum, Christo excepto, et caro et anima ex femore, lumbisque parentum propagatur. Haec Antonius Roccus, insignis Peripateticus, argumenta obicit (18).

Aduersus propositionem tertiam vnum illud Eugubinus opponit, quod supra indigitauius, scilicet: si Eua vna cum Adamo non fuis-

(18) In Lib. de immortalitate animae.

set producta, nec verum esset quod i. Genes. scribitur, nimirum: *masculum et foeminam creauit eos*; nec statim ei Dominus benedixisset dicens: *crecite, et multiplicamini*; nec mulier diceretur, *ad imaginem, et similitudinem Dei*. Non enim haec omnia in Genesi narrata forent, si mulier nondum tunc erat: simul ergo Deus hominem et mulierem condidit.

Tandem vltimae adsertioni haec Caietanus opponit. Plurima consequantur absurda necesse est, nisi mulieris primae productionem ad metaphoram transferamus: primo quidem sequitur, Adamum, aut monstrum fuisse priusquam Eua formata fuisset, aut postea mancum et imperfectum remansisse, costa sublata. Secundo, quod si litera-liter accipiatur illud: *Adae vero non inueniebatur adiutor similis eius*; videtur quaesitum inter animantium femellas, an aliqua esset ei in vxorem danda: quod Dei sapientiam, et Adami ipsius rectam dedecet rationem. Tertio, quod duplex fuerit mulieris productio, vna, qua simul cum viro facta est, altera, qua de illius latere fuit fabricata. Quarto, quod Deus protoparentibus dixerit, *crecite, et multiplicamini*, quando mulier nondum fuerat producta: item, quod falso scribatur in Genesi: *masculum et foeminam fecit eos*. Denique, quod pugnantia ibidem dicta sint, nimirum, Deum, viro dormiente, eodem in loco Euam formasse ex illius costa, et eam ad Adam adduxisse: vt ergo incommoda haec videntur, parabolica narratio tota habenda est.

Verum argumentationes istae facillime eneruari possunt. Itaque, quo ordine propositae sunt, eas soluere adgredimur. Primo quidem illas, quae primam propositionem oppugnant. Et ad primam dicendum: hominis mentem neque adolescere, neque minui perspicimus, suamquam naturam; sed id de ea adfirmari secundum officium sensuum, quos vigere, crescere, ac minui intelligimus, quum tendunt aetate aut durescunt, aut laxantur; et quibus illa vritur ad suas, dum in corpore est, functiones exercendas; adeo vt facile, vel difficulter pro organorum dispositione, et motuum vicissitudine agat per oculos, aures, et reliqua instrumenta physica corporis.

Ad secundam respondetur: quod quum iustitiae obiectum ab obiecto misericordiae diuersum sit; et vtriusque idea ac conceptus distinguantur oportet: nam iustitiae idea rem tantum repraesentat prout obiectum connotat extrinsecum: at mentis idea substantiam exhibet, quae cogitat, vult, dubitat; sicut notio corporis substantiam ma-

materialem, extensam, ac figuratam offert; atque diuersa haec mentis et corporis repraesentatio verum inter mentem cogitantem, et corpus extensum infert discrimen; hoc est, nedum inter obiecta istiusmodi, verum et inter substantiam et substantiam.

Tertiae difficultatis haec est solutio a S. Augustino tradita (19): „Quid est quod dicis eam particulam esse quandam halitus naturae Dei? Numquidnam ipsum halitum naturae Dei, cuius halitus est ipsa particula, negas eiusdem cuius Deus est esse naturae? Si negas; ergo de nihilo et istum halitum fecit Deus, cuius halitus animam vis esse particulam. Aut si non de nihilo, dic unde illum fecerat Deus. Si de ipso; ergo ipse est, quod absit, materies operis sui“. Itaque ex Augustini sententia hominis spiritus halitus Dei ipsius est, eo sensu, quo Dei halitu ex nihilo productus est; non autem, quo halitus ipse, qui naturae Dei est, ille sit. Hoc enim de eo spiritu dumtaxat verum est, qui a Deo datus est, scilicet, de spiritu Sancto, qui a Patre Filioque procedit, quique et ex Dei substantia est, et ipse Deus est, eademque cum Patre et Filio natura: vnde hominis anima, si de substantia Dei foret, et ex nihilo creata, Deus foret. Quod nec ipsi aduersarii concedent. Neque exempla contra hoc faciunt. Etenim quum ex lucerna una altera accenditur, ignis quidem integer manet, sed alterius naturae numericae, ut loquitur Schola. Quid ergo inde? Deus, et anima ex substantia illius condita, eiusdem speciei indiuidua erunt? Apage Deorum turbam.

Propheta autem Elisaeus flando puerum a morte repetens, substantiae suae portionem haud illi communicauit; sed Dei virtute id factum est: adeo vt a vero exorbitare quammaxime, qui Elisaei flatum pueri animam fuisse putaret, eodem loco S. Augustinus multis ostendit (20).

Quantum sic soluitur: Apostolus verbis illis vsus est, vt gentes ab idololatria reuocaret; velut hac vna ratione, quod genus Dei nos simus, et ab ipso vitam, et motum nanciscimur. Quare adiecit: „Non debemus aestimare auro, et argento, aut lapidi, sculpturae artis, et cogitationis hominum diuinum esse simile“. Itaque germanus priorum verborum sensus est, quem Paullus ipse expressit, aduens, quoniam „non longe est ab vnoquoque nostrum: in ipso

Tom. II.

X

enim

(19) Lib. III. de Orig. anim. ad Vincent. Vict. cap. 3.

(20) Vbi supra cap. 5.

» enim vivimus, mouemur, et sumus«. Hoc est, posse nos homines Deum quaerere, et mente ad illum accedere, atque caritate, et dilectione filios Dei nominari, et esse: ex hoc vero ꝑ quis factum hominem ex Dei substantia intelligit?

Secundi ordinis argumenta hoc modo soluuntur. Primum quidem obuia Scripturae verborum expositione. Planissimus enim sensus est, Salomonem adhuc puerum optima indole, ac temperamento fuisse praeditum, eius quoque animam vitium aliquod naturale non habuisse; quumque esset diuinæ gratiæ auxilio magis bonus, carnis munditiem diu seruasse; atque id adsequutum fuisse, ut in mortali corpore caste viveret, ex totis praecordiis Deum precatus ne terrena inhabitatio sensum multa cogitantem deprimeret. Quod si huic textui Origenistarum interpretatio detur, ꝑ quot inde sequantur necesse est? Etenim si pueri anima bona erat, nec animæ in corpus truduntur, nisi antea improbae illae extiterint, vt illis placet: ergo per summam iniuriam Salomonis anima, quae bona antea erat, ad corpus venit. Rursum, si quas Deus in corpora mittit animæ pares natura sint, vt ipsi ponunt; huius ergo pueri anima bona non erat, nec morum differentia ceteris melior. Sed nec etiam temperamento corporali; nam vt ipsa praeseferunt verba, puer erat magis bonus, antequam ad corpus coinquinatum veniret. Consulatur Augustinus (21), qui et alteram responsonem subministrat, adducta Salomonis verba de Filio Dei, cuius Salomon typum gessit, accipienda esse, docens.

Secundi duplex est solutio. Prima negat, Augustinum in ea vnam fuisse opinionem, vt diceret, Adami animam captiuam ob culpæ demeritum inuitam ad corpus venisse; sed eo conditam fine, vt sponte corpus statim formandum ingrederetur; neque aliud quid laudatum Augustini testimonium exhibet. Secunda autem solutio in id tendit, vt Augustinum a dogmate Origeniano liberet. Ac iure quidem, meritoque. Nam apertissime falsum est, hanc de Adæ animæ opinionem S. Doctorem tenuisse. Quod, dicta illius conferendo constat. Disputat enim citato loco, an anima producta vna cum aliis creaturis sit; atque cap. xxii. demonstrat, non fuisse conditam secundum rationem causalem; quia ratio hæc causalis in creatura corporea latere non potuit, quum anima spiritualis sit, et expertæ materiæ. Dein proximo capite demonstrat, nec latuisse in natura

An-

(21) Lib. x. de Gen. ad lit. cap. 17. et seq.

Angelorum rationem primordiale animæ, quum anima Angeli filia non dicatur. Sequenti capite ait, quod humanæ opinionioni tolerabilius videtur, si adfirmetur, animam creatam quidem ab initio, sed latuisse in operibus Dei, donec formato Adami corpori insereretur. Sed hanc de anima in operibus Dei latente opinionem lectorum arbitrio Augustinus relinquit, hac prudenti cautione, si nulla Scripturarum auctoritas, seu veritatis ratio contradicit. Immo sequentibus capitibus totus ille est in refellendo illorum errore, qui animam venisse ad corpus coactam existimant. Quæ certe non hominis cum Origene dogmatizantis, sed accuratissimi Theologi probabilia ab erroneis secerentis argumenta sunt. Potissimum quum nec tolerabiliorem illam opinionem Sanctus Doctor amplectatur, vt ex verbis, quibus totam disputationem absoluit, liquet (22). »Nunc tamen» (inquit) de anima quam Deus inspirauit homini, sufflando in eius» faciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, vt non sit substantia Dei, et sit incorporea, id est, non sit corpus, sed spiritus«. Quin se ipsum Augustinus prodit, suamque aperit mentem in libris de Civitate, in eam potius sententiam flectens quæ animam corpore iam formato creatam dicit. Sic enim loquitur (23): »Et cum virum terreno formasset ex puluere, eique animam qualem» dixi, siue quam iam fecerat, sufflando indidisset, siue potius sufflando fecisset, eumque flatum, quem sufflando fecit; nam quid» est aliud sufflare, quam flatum facere; animam hominis esse voluisset« cer. Neque contraria habenda hæc doctrina est ei quæ de Augustini rerum simultanea creatione tradidimus, scilicet, sex prioribus rerum diebus omnia causaliter fuisse producta. Nam hoc accipiendum de his rebus est, quæ in causalibus rationibus latere poterant, a quorum genere hominum animæ segregandæ sunt. Itaque inspiratio, qua homo in animam viuentem factus est, ad productionem unicam hominis, in specie nempe sua, referenda est. Quod si præcessisse animam hominis in operibus sex dierum dicere volumus secundum quandam similitudinem generis, prout conuenit cum Angelis in natura intellectuali, S. Thomam Magistrum habemus (24).

In tertio soluendo non est cur in perscrutanda Platoniorum, vel Pythagoreorum opinione immoremur. Potissimum quum validiora sint argumenta, intelligibilia simul cum corporalibus producta common-

X 2

stran-

(22) Cap. xxvii.

(23) Lib. xi. cap. 23.

(24) Quaest. cx. art. 4.

strantia, iis, quae adduxere illi, vt corporeis prius intelligibilia producta dicant. Neque enim exemplaribus ad construendum mundum summus ac sapientissimus Artifex Deus indigebat, in cuius sapientia rerum omnium faciendarum rationes continentur.

Quod spectat vero ad Iudaeos, fuisse ex eis nonnullos, qui transmigrationem animarum crediderint, testis est Philo, Iudaeus ille quidem. At illis interrogantibus respondit Christus: *neque hic peccauit, nec parentes eius*, actuali scilicet peccato, quale suspicabantur caussam caecitatis fuisse. Itaque illius hominis anima ad corpus, oculorum acie priuatum, damnata non fuit ob actuale aliquod crimen.

De cetero autem, Hieronymus in prima contra Rufinum Apologia omnem a se erroris accusationem propulsat, dicens, se veracundiae studio Origenem non reprehendisse, quum Commentarios officio unice fungeretur: atque in fine primi capitis Commentarii Epist. ad Ephesios satis ostendisse, longe sententiam suam distare ab ea, quam sub alterius nomine, et persona retulerat. Augustinus demum quod de anima coelestium corporum dubitauerat, hoc fuit tantum, num illa corpora rectores spiritus habeant; et si habent, num ab his vitaliter spirentur? Quod certe nihil cum Origenis errore affinitatis habet. Sed et hoc retractauit S. Doctor (25) quantumuis rationalis admodum, ac prudens ipsius acrate huiusmodi dubitatio fuerit, ut Norisius edisserit (26). Quartum verbo enervatur: non delectur rationalis anima in corporis interitu, quoniam illa corporalis non est, nec habet partes, penes quas dissoluatur. Tamen produci- tur vna cum corpore, quia ipsius forma est. Sed quam diuersa productione! Corpus propagatione, anima creatione ex nihilo.

Ea vero argumenta, quae animae propaginem suadere videntur, quoniam sophistica illa sunt, sophistas nos quoque volunt. Ergo primum hoc modo soluimus: anima in eo tantum a corpore dependet, vt munus suum erga corpus exercere possit, scilicet, formae viuificantis, atque mouentis; minime vero dependet ab eo vt sit, neque vt intelligat res spirituales. Hinc liberum ei non est quodcumque corpus ingredi, quoniam regendo, ac viuificando corpori particulari destinata a Conditore ipso est. Recedit tamen illa a corpore, inuita quidem et reluctans, eo resoluta; quod in peccati poenam referendum est.

Et hanc quidem animae a corpore independentiam adducta exempla

pla suadent, vt cuique in mentem venit. Homo enim et sine domo, et sine nauigio viuere potest, quamuis eisdem, vt hospes, vel naura est, indigeat absdubio. Sic et anima velut substantia spiritalis, nobilior corpore, nihil ab eo commodi percipit; percipiat licet vt corporis forma est, sensu exposito. Ergo et pendens, et independentens vere illa a corpore est; sed ita pendens, vt ex nihilo facta sit.

Verum talis est anima corporis forma vt neutriquam de materiae potentia valeat educi; nam nec corporea illa est, et extensa, neque a materia pendet vt fiat et conseruetur, vt supra dictum est. Sed neque corporeis indiget dispositionibus vt subsistat, sed vt sentiat, vitaeque corporalis officia alia exercent. Quid ergo? A corpore separata anima sentire non poterit? Ita sane, si sensationem dixeris sui corporis passionem, siue partium corporearum impressionem, et agitationem; non autem sensatione sumpta pro mentis humanae perceptione, excitata ex occasione, ac praesentia corporis peregrini ex. g. ignis inferni; nam anima sic sentit etiam a corpore seiuncta.

Quod secundo loco Peripateticus homo obiicit, maximam ipsius temeritatem ostendit. Etenim nec S. Augustinus de propagine animae per semen corporeum ymquam dubitauit, aut hoc ei in mentem venit; nec de propagine spiritali loquitur adsertive, sed vbiq; dubitat, ac difficultates proponit, vt Theologum prudentissimum possis agnoscere; nolens praeterea opinionem adserentem, ex una fieri omnes animas, discutere.

Neque adiuncta ratio aliquid probat. Quamuis enim anima rationalis per semen non propagetur, vitatur tamen illa, atque corrumpitur ex consortio corporis, quemadmodum in vase vitiatum corrumpitur aqua. Quomodo autem id eueniat, infra inquiremus, vbi de Originis peccato quaestio venerit exponenda.

Sed anima, ait ille, subiectum maculae originalis est. Vtique: et ex hoc capite illa incorporea et spiritalis demonstratur; quum peccatum aut. iustitia adfectiones sint spirituum, non corporum. At accidentia, addit, de uno in alterum transfundi, subiecto non transfuso, nequeunt. Falso tamen id addit; quum videamus haereres, errores, vitia, lepram, pestem, aliaque eiusmodi contagia sic trauduci; quod et docet Estius (27). Quidquid sit de aliis acci-

cidentibus, circa quae verum fortassis illud perantiquum axioma erit.

Ad tertium respondendum iuxta diuersam Philosophorum opinionem. Qui enim praeter animam hominis aliam nullam agnoscunt, a corporis figuratione, et dispositione distinctam, haud admittent illam praetensam animae brutorum perfectionem: nam licet figuratio illa, et dispositio perfectio corporalium rerum dicatur; in modificatione tamen materiae, non in productione nouae substantiae posita illa est. Materiam autem disponere singula possunt quae mouentur. Sed rationalis substantia non est corporalis materiae dispositio; quum, licet materia elaboretur, nequeat inuisibilia, et diuina percipiendi esse principium. Haec Philosophi non contemnendi.

Verum Peripatetici ad educationem formarum ex praeeistente materia recurrunt, aiuntque, animam sensitiuam neque existere, neque munus aliquod posse exercere nisi dependenter a corpore; unde de materiae potentia potest educi. Sed anima rationalis, quum a materia non sic dependeat, nequit ex subiecto praeeistente educi. Haec utraque via propositum sophisma soluitur.

Quod quarto loco obicitur, etiam diuersimode a Philosophis soluitur. Qui enim in animalibus nullam aliam animam sensitiuam agnoscunt praeter quandam musculorum, spirituum, artuum, fibrarumque dispositionem, et praeter subtiliores sanguinis partes, quibus corpora apte disposita moueantur, falsum existimant, vnam eandemque esse in homine rationalem animam, sensitiuam, et vegetatiuam. Vnde iuxta istorum principia, falsa est propositio minor, scilicet, homo generat animam vegetatiuam, et sensitiuam, intellecta de substantia quadam spirituali, a corporali materia, eiusque modificatione seiuuncta; vera autem, intellecta de corporeis membris ab homine productis, quae dilatantur, et crescunt, atque ad illorum commotionem praesens anima, quam Deus creauit, sensibilia percipit.

At Peripatetici dicunt, animam vegetatiuam, et sensitiuam foetu iam perfecto, et rationali anima adueniente, interire, quoniam haec illarum virtutem praecontinet, et sola mouere potest, et vitam corporalibus membris tribuere. Dicunt et ex iisdem alii, tres simul animas in corpore eodem esse, e quibus vegetatiua et sensitua traducuntur, rationalis autem creatur. Haec illi.

Vltimi solutio Scripturae textuum simplicis, ac nuda expositione habetur. Atque in Genesi hoc tantum legitur, quod mulieris corpus de corpore Adae fuerit extractum; nihil vero de animae traductione:

ne:

ne: ex quo certe, neque animam creatam fuisse, nec item fuisse propagatam idoneo argumento probari poterit. Dicitur tamen ibi mulier *Virago*, non quod sit anima de anima, seu de spiritu spiritus, sed quia caro de carne, et os de ossibus, ut in eodem versu dicitur.

Similiter adpellantur in Genesi filii Abraham, et Iacob animae eo loquutionis genere, quo illud quod continet, per id quod continetur significatur.

Tandemque illud Apostoli hanc habet intelligentiam, quod nimirum, Christus Dominus non fuit cum Leui decimatus in Abraham femore, quoniam in matris uterum per viri concubitum non venit, sed a Virgine absque semine conceptus est. Sed de his rebus philosophicis, satis dixisse videmur, cetera persequamur.

In tertio argumentorum genere illud occurrit, quod aliter Augustinienses Theologi, aliter alii solvunt. Primi illud declinant, dicentes, creationem in primo Genesi descriptam comprehendere Adamum et Evam, quatenus facti sunt secundum rationem causalem, in qua ambo continebantur. Etenim creationis dies referendos esse ad perceptiones Angelorum, directas ad res omnes vnico momento creatas, vel in propria specie, vel in rationibus seminaris, Augustino sententia digna est, quam superius laudauimus. Itaque, pergunt illi Theologi, quaestio hic instituta est de formatione hominis de limo terrae, quae in cap. ii. narratur, neque pertinet illa ad opificium sex priorum dierum. Haec autem non est illa, qua fecit Deus hominem ad imaginem suam, et masculum ac foeminam creauit eos; sed quo hominem de limo terrae formauit, Evam autem aedificauit de costis eius. Ita pro omnibus Bertius (28). Alii vero Theologi, qui simultaneam rerum creationem non admittunt, respondent, sexta die creatum Adamum, ac in paradiso locatum fuisse, deinde immisum in eundem soporem; substractam vnam ex costis, aedificatam mulierem, illis demum benedixisse Dominum. Quae omnia ampliori narratione in cap. ii. referuntur; nam in i. capite pressae dicta fuerant. Addunt insuper, factum hominem ad imaginem Dei, quae in anima est sita, non in corpore: Quo illud fit, ita mulierem primam ad imaginem Dei fuisse, vt sunt homines ex ipsius vtero propagati. Hoc pacto laudatissimi hi Theologi ab Augustini Eugubini argutiis se expediunt.

Ad vltimum dicendum: nullum inde absurdum sequi, quod Euae productio litteraliter accipiatur. Non primum quod obiectum fuit;

fuit; costam enim quam Deus in mulierem aedificauit non fuisse superuacaneam; ac redundantem, illud suadet, quod impares nunc quoque in homine inueniantur, quarum vnam pro formanda muliere substraxit Deus ex Adamo.

Non secundum: nam verba illa *non inueniebatur* idem significant, ac nondum fuerat productum: siquidem animalium irrationabilium foemellae non sunt a Deo ex masculis factae; non enim opus erat tantum in bestiis reperiri necessitudinis vinculum, quantum vxorem inter et virum reperitur. Si quae itaque in hoc admiratio et inquisitio deprehenditur, in Adamum solum cadit, non in Deum.

Sed neque tertium illud de duplici mulieris productione absurdum sequitur. Etenim in sententia maioris Theologorum chori vnica fuit mulieris productio, vt supra ad Eugubini argumenta dictum est; neque ad rem facit denuo producere.

Quid autem in S. Augustini discipulorum sententia dicendum? Nam et nos huic addictos fatemur. Vel ipsis adstantibus perdifficile est, quomodo facta sexta die fuerit foemina si tantum causaliter conditus homo est, et quomodo homo ipse ad imaginem Dei sit, nondum in specie visibili constitutus, et anima informatus, in qua ratio diuinae imaginis sita est, explicare. Sed obseruandum ex ipsorum doctrina, Angelos, Deo creaturas producente, lucis sempiternae participatione percepisse quid in inuolueris illis primordialibus lateret, seu quid successiuo tempore in propria specie foret formandum. Ergo viderunt illi terrae limum, et perficiendum ex illo Adami corpus viderunt, cui Deus animam rationalem inspiraturus erat, in qua diuina imago principaliter est posita. Et haec in se ipsis quoque conspexerunt extra causales rationes, posteaquam prima illa creatio praeteriit. In qua multa sunt commemorata, quae vt visibiliter fierent, morae temporales expectandae erant. Sunt huiusmodi sexuum distinctio, rationalis animae creatio, et quae secundo Gen. capite repetuntur: quae ad simultaneam rerum creationem non pertinere Theologi illi passim ostendunt, adnotantque. Sic opinionem suam, vel solo Magistri nomine gloriosam, explicant illi, atque defendunt.

Sed et duplicem illam creationem tradunt, vt in anteaecta solutione meminimus, nempe, et secundum causalem rationem, et in specie propria. Arque cuique illam nondum percipienti haec Augustini verba dirigunt (28): »redeat ad Scripturam, et inueniet,

»sex-

(29) Lib. vi. de Gen. ad lit. cap. 6.

»sexto die hominem factum ad imaginem Dei, factos autem masculum et foeminam. Item quaerat, quomodo facta sit foemina, inueniet extra illos sex dies. Tunc enim facta est, quando Deus de terra finxit adhuc bestias agri, et volatilia Coeli; non quando volatilia produxerunt aquae, et animam viuam, in qua et bestiae sunt, produxit terra. Tunc autem factus est homo, et masculus et foemina: ergo et tunc, et postea. Quaeret ex me, quomodo. Respondebo, postea visibiliter sicut species humanae constitutionis nota nobis est; non tamen parentibus generantibus, sed ille de limo, illa de costa eius. Quaeret tunc, quomodo. Respondebo, inuisibiliter, potentialiter, causaliter, quomodo fiunt futura non facta.

Quibus tandem et alia quae obieciabantur soluta sunt. Placet tamen pro pleniore intelligentia sapientissimum Chrysostomi munus adiungere (30), nimirum: »ne adeo verbis addicti simus, vt minime de Deo, vt par non est, sentiamus: quandoquidem dum dicitur: »accepit, et omnia talia propter nostram infirmitatem ita dicta sunt.« Non ergo, Chrysostomo momente, ita secundum litteram accipiendum, Deum insufflasse, costam ex Adami latere tulisse, mulierem aedificasse, quasi et os labii circumseptum, et manus pedesque corporeos Deus habeat; sed in omnibus his summa et omnipotens conditoris Dei virtus potissimum dignoscenda.

Et haec dixisse sit satis pro Caietani argumentis soluendis, omnibus etiam aliis, quae hoc capite soluenda erant.

CAPVT V.

De imagine Dei ad quam homo factus est, agitur. Quaestio multiplex paucis absoluitur.

Est quidem in homine imago Dei, sed imperfecta.

Ratio imaginis Dei, quae in homine est, in anima locanda videtur; quae vna existens et tribus facultatibus praedicta, diuinarum personarum Trinitatem adumbrat.

Harum pro positionum primam Mosis Historicorum omnium antiquis

Tom. II.

Y

quis-

(30) Homilia xv. in Gen.

quissimi libri testantur. Legitur enim Gen. i., dixisse Deum: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. . . . Creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum: masculum et foeminam creavit eos.* Eandem testantur et alia Scripturarum loca. Dicitur enim Sapient. ii. *Quoniam Deus creavit hominem inextinguibilem, et ad imaginem similitudinis suae fecit illum.* Item Ecclesiastici xvi. *Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum.* Demum Apostolus i. ad Corinth. ait: *Vir quidem non debet velare caput suum; quoniam imago et gloria Dei est.* Atque id etiam traditione Ecclesiae nobis compertum est; quam persequi longum esset.

Sed est homo imago Dei admodum deficiens, et imperfecta; vt illius ab aeterno Verbo distantiam possimus agnoscere. Vt enim habent plurima Scripturarum testimonia, Verbum solum naturalis atque perfecta Dei imago est; hocque illi peculiare est: Legitur enim in Epist. ad Col. i. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae.* Itemque ad Hebr. i. *Qui quum sit splendor gloriae et figura substantiae eius.* Sapientiae autem vii. *Candor est lucis aeternae, et speculum sine macula Dei maiestatis, et imago bonitatis illius.*

Homo vero etsi quandam Dei similitudinem referat, quia tamen similitudo non est ad aequalitatem, quam summa Deum inter et hominem intercedat distantia; imperfecte solum imago Dei est: quod et Scriptura significavit, quum dixit, factum hominem ad imaginem Dei.

Quoniam autem plurima sunt in homine, secundum quae ad imaginem Dei factus intelligi potest, vt plenius sequenti capite constabit, consulto secundam propositionem adiecimus, qua illum ad Dei imaginem factum secundum animam ostenderemus. Hanc autem esse communioem PP. sententiam facillimum est evincere. Etenim Clemens Alexand. ait (1): *Hominem ad Dei imaginem esse factum: quoniam vt Deus ratione molitur omnia, sic homo, qui perfecta cognitione praeditus est, ex rationali facultate bonas et honestas actiones exequitur.* Hieronymus deinde habet (2): *Solus Deus est in quem peccatum non cadit. Cetera enim, quum sint liberi arbitrii, iuxta quod et homo ad imaginem et similitudinem Dei factus est, in vtramque partem suam possunt flectere vo-*

luntatem.

(1) In vi. Stromaton.

(2) In Epist. 146.

luntatem. Damascenus autem (3): *Quod ad imaginem inquit, factum in homine dicitur, intelligens significat, et liberum, ac sui iuris.* Sunt et alii plurimi, qui in hoc concordant. Sed Augustinum audiamus expressius aliis loquentem (4): *Consideratis, ait, omnibus rebus, quas habet homo, inuenit, se eo proprie discretum a pecore, quod ipse habet intellectum. Vnde quosdam continententes in se, quod proprium, et praecipuum a Conditor accepertunt, increpat ipse Conditor dicens: Nolite fieri sicut equus, et mulus, quibus non est intellectus.* Et alio in loco (5): *Non distas a pecore, nisi intellectu. Noli aliunde gloriari: ergo melior es? Ex imagine Dei. Vbi imago Dei? In mente, in intellectu.* Augustino praecitit Ambrosius scribens (6); quomodo ad Dei vnus imaginem homo sit, his verbis: *Sicut Deus est, et viuut, et sapit: nam licet vnus illa naturae, tres tamen in se dignitates habet, intellectum, voluntatem, et memoriam; nam sicut ex Patre generatur Filius, et ex Patre Filioque procedit Spiritus Sanctus; ita ex intellectu generatur voluntas, et ex his item ambobus procedit memoria: et sicut Deus Pater, Deus Filius, et Deus Spiritus Sanctus est; non tamen tres dii sunt; ita et anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animae in toto corpore, sed una anima habens tres dignitates, atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo.* Haec Ambrosius, quae, sicut et Augustini dicta, potissimum S. Thomas adoptauit.

COROLLARIA.

Ex his sponte fluit, omnes omnino homines quoniam intelligentis naturae omnes sunt, ad imaginem Dei esse factos. Licet enim quaedam in Scripturis testimonia sint, quae et foeminis, et impiis, et aeterno interitui destinatis singulare hoc decus eripiant, prima, vt inquirunt, facie; tamen S. Thomae intellecta doctrina facile explicantur. Sic autem ille scribit (7): *Quum homo secundum intellecturalem naturam ad imaginem Dei esse dicatur; secundum hoc est maxime ad imaginem Dei, secundum quod intellectualis natura Deum*

Y 2

ma-

(3) Lib. ii. de fide cap. 12.

(6) In lib. de dig. cond. hum. cap. 11.

(4) Tract. in Psalm. l. v.

(5) Tract. iii. in Ioan.

(7) Prima parte, quae est. XCIII. art. 1.

» maxime imitari potest. Imitatur autem intellectualis natura maxime Deum quantum ad hoc, quod Deus se ipsum intelligit et amat: unde imago Dei tripliciter potest considerari in homine. Vno quidem modo secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum, et amandum Deum: et haec aptitudo consistit in ipsa natura mentis, quae est communis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit et amat, sed tamen imperfecte: et haec est imago per conformitatem gratiae. Tertio modo secundum quod homo Deum actu cognoscit, et amat perfecte: et sic attenditur imago secundum similitudinem gloriae. Unde super illud Psalmi iv. v. 7. : *signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Glossa distinguit triplicem imaginem, scilicet, *creationis, recreationis, et similitudinis*. Prima ergo imago invenitur in omnibus hominibus; secunda in iustis tantum; tertia vero solum in Beatis. « Qua quidem Doctoris Angelici doctrina, testimonium illud Pauli, scilicet: *Vir est imago Dei, mulier autem est imago viri*, hanc admittit expositionem, quod quum foeminae eiusdem cum maribus naturae sint, et mente polleant, et in eis quoque imago Dei est: sicut ait ibidem D. Thomas: » Quantum ad id in quo principaliter ratio imaginis consistit, scilicet, quantum ad intellectualem naturam: Unde Gen. i. 27. quum dixisset, *ad imaginem Dei creavit illum*, (scilicet hominem) subdidit: *masculum et foeminam creavit eos*. Et dixit pluraliter eos ut Augustinus dicit lib. 3. sup. Gen. cap. 22. *ne intelligatur in uno individuo uterque sexus fuisse coniunctus*. Sed quantum ad aliquid secundarium imago Dei invenitur in viro secundum quod non invenitur in muliere. Nam vir est principium mulieris, et finis, sicut Deus est principium et finis totius creaturae. Unde quum Apostolus dixisset, quod *vir imago et gloria est Dei, mulier autem est gloria viri*, ostendit, quare hoc dixerit subdens: *non enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro, et vir non est creatus propter mulierem, sed mulier propter virum*. Aliter hoc idem Apostoli testimonium exponit S. Thomas alibi (8).

Illud praeterea ex dictis fluit, peculiare hoc, propriumque hominis esse decus, ad imaginem nempe Dei creatum esse: scribit siquidem Augustinus (9): » Excellit in homine, quia Deus ad imaginem suam fecit illum propter hoc, quod dedit ei mentem intel-

» le-

(8) Lect. II. in Epist. L. Paul. ad Corinth. (9) Lib. vi. de Gen. ad litt. cap. 15.

» lectualem, quae praestat pecoribus, « cetera. Quae ergo mente et intelligentia carent, ad imaginem Dei non sunt: nam ut S. Thomas ait (10), » non quaelibet similitudo, etiamsi sit expressa ex altero, sufficit ad rationem imaginis . . . requiritur autem quod sit similitudo secundum speciem, sicut imago Regis est in filio suo, vel ad minus secundum aliquod accidens proprium speciei, et praecipue secundum figuram, sicut hominis imago dicitur esse in curru pro. . . Adsimilantur autem aliqua Deo, primo quidem, et maxime communiter, in quantum sunt; secundo vero, in quantum vivunt; tertio vero, in quantum sapiunt, vel intelligunt: quae, ut Augustinus dicit (11): *ita sunt Deo similitudine proxima, ut in creaturis nihil sit propinquius*: « quare quum manifestum sit, speciei similitudinem secundum ultimam differentiam attendi, solae intellectuales creaturae, proprie ad imaginem Dei sunt.

At dices: eminent inter creaturas eiusmodi intelligentes Angeli, atque maiori intelligendi acumine praediti: proprius ergo illi, quam homines ad imaginem Dei facti dicendi sunt. Sunt qui illationem hanc vltro fateantur, et admittant Theologi: quam nec nos inficiari audeamus. Vnum tamen dicimus, hominem peculiariter ad Dei imaginem in Scripturis adseri prae corporis aliis, et sensibilibus rebus, quatum ibi expressa mentio fit. Et hanc rationem nobis Philo Iudaeus suggerit, qui post enumerata omnia sex dierum opera, haec subiicit (12): » post alia igitur omnia, uti dictum est, hominem refert ad imaginem Dei, et similitudinem esse factum: recte omnino. Nihil enim e terra natum Deo est similis homine. « Itaque solus ideo dicitur homo factus ad imaginem et similitudinem Dei, non quidem Angelis exclusis, sed iis omnibus, quorum ortum sex illis diebus Moses fuerat complexus. Cui quidem intelligentiae fauet Basilus (13) dicens: hominem solum ex iis, quae in terra sunt ad imaginem Dei esse factum, his verbis: »; « Equid aliud eorum, quae sunt in terra ad imaginem conditoris est factum? »

Forsan tamen, addes, divinam imaginem, quum hominis propria dicatur, in toto homine ponendam esse. Id enim imago, vel ad imaginem Dei factum est, quod ideo se facere pronuntiat Deus, ut esset eiusmodi, iisque verbis designat: *faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et praesit piscibus cetera*. Sed neque

(10) Vbi supra art. 2.

(12) De Opif.

(11) Lib. LXXXIII. quaest. 9. 55.

(13) In Psalm. 48.

que anima sola homo est, neque praesidet brutis, sed ex utroque temperatum animal, corpore scilicet et spiritu: torus ergo homo Dei imago est, quantumuis non eodem iure, nec pari perfectione huius imaginis ratio utrobique insit. Urget quam maxime hoc argu- menti genus Dionysius Petavius (14) innumera ferme Patrum testi- monia congerens. Quod si ille id vnum intendat, in corpore scilicet humano Dei imaginem relucere, Patres reuera consentientes habet. E quorum numero haec Augustinus tradit (15): »omnium . . . ani- »malium corpora, siue quae in aquis, siue quae in terra viuunt, »siue quae in aëre volitant, inclinata sunt ad terram, et non sunt »erecta, sicut hominis corpus. Quo significatur etiam, animum no- »strum in superna, id est, in aeterna, et spiritalia erectum esse »debere. Ita intelligitur per animum maxime, attestante etiam ere- »cta corporis forma, homo factus ad imaginem, et similitudinem »Dei.« Si vero quid amplius velit, nempe, totum hominem ima- ginem Dei esse, atque ad illius imaginem factum, vano ille, irri- toque labore frangitur. Quid tamen de illius sensu sit, nolumus ad- curate discutere; ne erga hominem, alias bene audientem, nos sae- uire videamur. Patrum sensa tantum vindicamus; atque in veram hoc pacto concordiam eos posse venire iudicamus. Sed de quaestione mul- tifariam intricata hactenus.

CAPVT VI.

Varias de hac vna re sententias memorat; quibus in explicanda huius imaginis ratione Patres vsi sunt.

Licet enim antiqui Ecclesiae Patres imaginem Dei in sola hominis mente mira consensione constituent, maxima tamen inter illos varie- tas est in explicanda imaginis ac similitudinis huius ratione. Nam qui- busdam visum fuit, hominem ad Dei imaginem factum, quod li- beri arbitrii sit, vt et summus hominis opifex Deus. Quam senten- tiam post Tertullianum adaptasse Hieronymum, Damascenum, alios- que Patres, Natalis Alexander, ait (1), corundem testimonia refe-rens.

(14) De Opif. sex dierum lib. 2. cap. 4.

(15) In Lib. 1. de Gen. contr. Ma- nich. cap. 17.

(1) In Hist. Eccl. Vet. Testam. art. 7. prop. 2. ad primam muan- di actatem.

rens. Alii dixere, sitam rationem imaginis esse in immortalitate, ac- ternitateque, quae non solum menti naturalis est, sed et corpori post resurrectionem promittitur. Ita Faustus Reicensis, et Maximus Martyr sunt opinati. Chrysostomus, et Gregorius Nissenus in im- perio, dominatuque eam collocant quem Deus homini mox vt il- lum creauit, in animantia quaeque, vniuersumque terrarum orbem contulit. Gelasius autem Cyzicenus in actis Synodi Nycaenae hanc Dei imaginem non in aliquo naturae bono, sed in vitae sanctimo- nia reposuit; in quam sententiam propendere videtur Ambrosius. Congruunt et cum hac opinione, qui imaginem Dei in Spiritu Sancto communicatione positam esse existimant: quorum vnus Cyrillus Alexandrinus dicitur; quotquot etiam amissam per primi parentis peccatum imaginem Dei a Christo restitutam esse, Spiritu Sancto infuso, sentiunt. Epiphanius denique, ne omnes numeremus, sen- sit, diuinae huius imaginis rationem frustra perquiri: neque enim in anima, neque in virtute, neque in baptismo, neque in quouis alio nobis explorato bono struenda est, sed in aliquo nobis hactenus incomperato, quod nec explicari potest. Qui plura desideret adeat Petauium (2). Non enim abuti otio nobis datur.

CAPVT VII.

Agitur de primi hominis originaria integritate.

Primus homo cum gratia gratum faciente creatus est: neque tamen fide id certum videtur.

Praeter sanctificantem gratiam etiam actualem Deus illi impertitus est.

Priorem quidem sententiam sacrae in primis litterae videntur in- nuere. Praeter ea enim quae de Angelorum productione agentes ad- duximus, extat Paulli testimonium ad Ephesios iv. dicentis: *renouamini spiritu mentis vestrae, et induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.* Qui vero renouatur ad pristinam conditionem reuertitur, vt exploratum est:

(2) De Opif. sex dierum lib. 11. cap. 2.

est: ergo prior hominis conditio in iustitia et sanctitate veritatis fuit.

Scripturae accedit Concilii Tridentini definitio Sessione v. Can. 5. his verbis expressa: »siquis non confitetur, primum hominem Adam cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus; statim sanctitatem, et iustitiam in qua constitutus fuerat, amisisse. . . . ana-
»thema sit.«

Deinde hanc fuisse Augustini mentem innumeris possemus ipsius testimoniis commonstrare. Sed vnum tantum producemus; illud scilicet, quo, praeter adiutorium sine quo, primo homini bonam voluntatem fuisse collatam tradit (1). Ait enim: »tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat et adiutorium, sine quo in ea non posset permanere si vellet.« At gratia in qua potest quis manere, si velit, gratia sanctificans est: huiusmodi ergo gratia primum hominem Deus exornauit. Augustino autem praeciue alii Patres, de Angelorum productione potissimum loquentes, quorum vna, eademque cum Adamo innocente habenda ratio. Ex his Basiliius, Damascenus, Hieronymus limpidissimis verbis loquuntur.

Tandem adiungenda ratio, alias forsan adducta: enim creaturae sensibili, corporeaeque statim a principio inditae sunt seminales rationes omnium naturalium effectuum, vt Philosophi loquuntur; seu quod in idem venit, creator eis formam, agendiue virtutem tribuit, comparate ad ea, ad quae vniuersalis prouidentiae ordine referebantur. Quum ergo primus hominum propter beatitudinem creatus fuerit, cuius semen gratia sanctificans est, illa a principio suae creationis a Deo exornari oportuit. Argumentatur ita S. Thomas (2).

Verum enim vero, id neutiquam certum esse tamquam diuina fide credendum, secundo loco firmare debemus. Contendit oppositum Iansenius de gratia primi hominis loquens, ob adlatam supra Concilii Tridentini definitionem. Sed infirmo nimis inualidoque nititur ille fundamento: quod Estius in hunc modum enerau (3): »aliud est creatum esse in sanctitate et iustitia, aliud in ea constitutum. Constitui enim in ea potuit post creationem. Nam et in Paradiso constitutus, id est, positus fuit primus homo Gen. ii. non tamen
»in

(1) Lib. de Correp. et Grat. cap. 11.

(2) Quaest. LXII. art. 3.

(3) In II. Distinct. 27.

»in eo creatus. Vnde satis liquet, Patres Concilii Tridentini dum »ita circumspecte loquuti sunt, vt constitutum dicerent, non creatum, aut conditum, studio voluisse abstinere a quaestione definienda inter Catholicos disputata, an homo fuerit creatus in gratia.« Gaspar vero Iuenim addit (4), deletam sacrae Synodi iussu fuisse vocem *conditum* a Canonis editoribus primum insertam. Nec desunt, qui contendant, Concilium vocibus illis, *iustitiam* et *sanctitatem veritatis*, non intellexisse habituales gratiam, sed rectitudinem originalem, quam in recto rationis ordine consistere existimant, nullo concupiscentiae motu reluctantante; nec non in libero arbitrio gratia actuali suffulto; quam quidem rectitudinem ob primum peccatum. vere perdidimus; quum remaneat perpetuo concupiscentia ad agonem, quae *ex peccato est, et ad peccatum inclinatur*, vt verbis eiusdem Concilii Tridentini loquamur.

Denique Cardinalis Pallaucinus testatur (5): Patrum consilium fuisse »se prorsus abstinere a superuacancis articulis, ab illis nimirum, qui Catholicas inter Scholas in dubitatione versantur, . . . nec enim Synodus collecta fuerat ad decidendas opiniones, sed ad errores rescindendos.«

Quod vero iudicium de Canone XIX. Concilii Arausicani II. ferendum? Adducit illum Bellarminus (6), vt primam hominis conditionem in gratia definitam prober. Nostro tamen iudicio superuacanea, atque inutiliter. Quod vt pateat, Canonis verba apponamus. »Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo se ipsam, creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde quum sine gratia Dei salutem non possit custodire quam accepit; quomodo sine gratia poterit reparare quod perdidit?« At ista verba hoc vnum suadent aduersus Pelagianos, necessariam scilicet, gratiam actuale esse ad salutem consequendam, viresque reparandas ad diuina paecepta *vt oportet* seruanda, ob Adami culpam deperditas: minime vero quod aduersarii contendunt.

Ceterum praeter sanctificantem gratiam, Adamo actuale etiam collatam fuisse Augustini auctoritas firmiter suadet; qua secundam propositionem munire pergimus. Scribit enim ille de primo homine (7): »etsi peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum, non tamen iu-
Tom. II. Z »sti-

(4) Lib. III. Institut. Dissert. 3. quaest. 1.

tini cap. 10.

(6) De Gratia primi hom. cap. 3.

(5) Lib. VII. Hist. Concilii Triden-

(7) In Ench. cap. 106.

»stitiæ retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione »Immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur.« Et alio in loco (8): »natura humana, inquit, si in illa integritate, in qua condita »est, permaneret, nullo modo se ipsam, Creatore suo non adiuuante, »seruaret.« Ex Augustini ergo sententiâ præter iustitiam et integritatem originalem Deus primo homini etiam adiutorium largitus est, vt perseuerare in bona voluntate et sanctitate posset. Confirmat id ipsum S. Doctor vbi scribit (9): »tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem: in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum. Dederat et »adiutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet.« Quibus verbis apertissime distinguit Augustinus voluntatem bonam, ac originalem rectitudinem ab adiutorio sine quo non, siue possibilitatis, aut sufficientis gratiæ.

Ratio quoque, eaque multiplex, accedit. Nam vt habitus actus suos exerceant, excitandi illi sunt, et exercendi: ergo primus homo aliqua gratiæ præmotione et excitatione indigebat, ut caritatis habitus in actum exiret: non enim satis illi erat conseruatio, et simultaneous causæ primæ concursus; quoniam iste, vt docent Theologi, non causam mouet ad operandum, sed operantem comitatur, et adiuvat.

Deinde: quantumuis sanus oculus sit, lucis candore indiget, vt videre possit: anima igitur quantumuis recta et sancta sit, superna actualis gratiæ illustratione eget, vt actus supernaturalium virtutum possit exercere. Hoc argumentum tradit Augustinus, vbi scribit (10): »sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis »adiutus, non potest cernere; sic homo etiam perfectissime iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest »vivere.«

Hanc vero gratiâ actualem primo homini collatam, Theologi nonnulli in sola mentis illustratione constituunt. Pro qua Augustinum luculenter disputasse aduersus Pelagianos demonstratum est. Sed conuoluerit insuper inter Catholicos, an gratia Christi dilectionem etiam inspiret præmotione quadam indifferenti, an congrua, an ab intrinseco efficaci, et victrici. Hanc postremam tamquam Sancti Thomæ discipuli propugnauimus ac defendimus, in quo et Augustinenses consentientes habemus: ita tamen, vt in hoc statu etiam gratiam sufficientem

(8) Epist. cvi. ad Paulinum.

(9) De Corrupt. et Grat. cap. 11.

(10) In lib. de nat. et grat. cap. xxv.

»cientem, quæ pugnandi et vincendi virtutem dat, sed a duris corde respuitur, contra recentiores hæreticos adseramus. Atque hoc pacto latissimam nos inter gratiam Conditoris, et Redemptoris inuenimus differentiam, quam Theologi aliter sentientes inuenire non possunt; scilicet, quod in hoc statu gratia præmouet ad hoc vel illud bonum particulare, inspiratque determinatam delectationem; et hæc delectatio nunc effectum consequitur; et supra carnalem concupiscentiam exercet certamina gloriosa, et est gratia efficax; nunc vero a praua cupiditate ipsa vincitur, et oppugnatur, et est adiutorium sufficiens. Ex quibus tandem illud eruitur quod gratia primo homini collata erat mentis illuminatio, et voluntatis in bonum inclinatio. At de his fortassis alibi dicemus.

CAPVT VIII.

Obiectiones in contrarium soluntur.

Qui Adamum sine gratia creatum existimant, sic argumentantur: Apostolus 1. ad Corinth. cap. 15. ait: *factus est primus homo in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem*: ex Apostolo igitur Christus in sanctitate et iustitia creatus est, non ita primus homo. Confirmant argumentationem ex eo quod Augustinus vtriusque hoc Paulli testimonio (1), ad probandum, tunc spiritualem Adam esse effectum »quum, ut ipse loquitur, in Paradiso, hoc est, in beata vita constitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, vt verbo Dei »consumaretur.« Quin et eos refellit (2), qui putant primum hominem in sua conditione Spiritum S. accepisse. Ergo et ex Augustini doctrina Adamus sine gratia fuit creatus.

Deinde arguunt: primum hominem in gratia sanctificante non fuisse conditum vel illud suadet, quod alias beator esset ille quam iustus in statu naturæ lapsæ; quod falsum omnino est.

Similiter, solam gratiam sufficientem Adamum in eo statu habuisse, Augustinus insuper tradit, ubi scribit (3): »prima gratia est, qua fit, vt habeat homo iustitiam, si velit.« Adamus ergo poterat huiusmodi habere iustitiam, sed non habuit. Tradit similia passim (4).

Z 2

Con-

(1) In Lib. II. de Gen. contr. M. nich. cap. 8.

(2) In Lib. quaest. Vet. et Novi Testam. quaest. 123.

(3) De Corrupt. et grat. cap. 11.

(4) Lib. xii. de Ciuit. Dei cap. 9. et de Corrupt. et grat. cap. 10.